

Michał Łesiów

Siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin obchodzi znany i wysoko ceniony w środowisku slawistycznym językoznawca Profesor Michał Łesiów, autor ponad 800 publikacji, w tym 5 książek, ponad czterystu prac o charakterze naukowym i popularnonaukowym, poświęconych głównie językowi ukraińskiemu i polsko-ukraińskim związkom językowym, oraz kilkuset artykułów publicystycznych, dotyczących najczęściej życia społecznego, kulturalnego i naukowego Polski i jej wschodnich sąsiadów - Ukrainy i Białorusi.

Działalność naukowa, dydaktyczna i społeczna Profesora związana jest ściśle z oboma uniwersytetami lubelskimi - Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. W UMCS Profesor Michał Łesiów pracuje od 47 lat. Jego związki z KUL są jeszcze dłuższe, ponieważ na tej uczelni studiował polonistykę i już jako student podjął badania nad gwarami polskimi i ukraińskimi Lubelszczyzny. W roku 1989 Profesor ponownie związał się z macierzystą uczelnią, zostając pracownikiem etatowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Był jednym z organizatorów sekcji filologii słowiańskiej KUL. Znacznie wcześniej Jubilat nawiązał współpracę z Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Lublinie, w którym od 1975 roku prowadził wykłady dla alumnów z języka staro-cerkiewno-słowiańskiego.

Jubileusz Profesora Michała Łesiowa skłania do retrospekcji. Nie jest jednak łatwo pisać o Uczonym o tak bogatym dorobku naukowym, o Jego wielokierunkowej działalności. Jeszcze trudniej jest pisać o swoim Nauczycielu.

Profesor Michał Łesiów urodził się 3 maja 1928 roku we wsi Huta Stara w ówczesnym województwie tarnopolskim. Tam spędził niezbyt dostatnie, ale szczęśliwe dzieciństwo i wczesną młodość, tam też uczęszczał do szkoły powszechnej. W rodzinnej wsi przeżył trudne lata okupacji rosyjskiej i niemieckiej. Był także naocznym świadkiem dramatycznych wydarzeń związanych z konfliktem polsko-ukraińskim w czasie wojny i w okresie powojennym. Jako siedemnastoletni chłopiec głęboko przeżył tragedię rodzinną. W przededniu zakończenia II wojny

światowej zginął na froncie Jego ojciec. Nie było też łatwe rozstanie chłopca z rodzinnymi stronami, z tak bliską mu Hutą Starą. W rok po śmierci ojca rodzina Łesiówów podejmuje decyzję o wyjeździe do Polski. Osiemnastoletni Michał Łesiów opuszcza wraz z matką i rodzeństwem Tarnopolszczyznę i osiedla się we wsi Zielin pod Szczecinem. Podejmuje od razu naukę w szkole średniej w Gorzowie Wielkopolskim, którą kończy w 1950 roku. Po ukończeniu szkoły średniej rozpoczyna studia polonistyczne w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ma szerokie zainteresowania - pasjonuje Go zarówno literatura, jak i język. Ostatecznie wybiera jednak specjalizację językoznawczą. Uczestniczy w seminarium magisterskim profesora Tadeusza Brajerskiego, przygotowując pod jego kierunkiem rozprawę magisterską nt. *Gwara mieszkańców wsi Huta Stara w byłym powiecie buczackim*.

Po ukończeniu studiów w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim magister Michał Łesiów odbywa roczny staż w Instytucie Językoznawstwa PAN w Krakowie, gdzie prowadzono wówczas pod kierunkiem profesora Kazimierza Nitscha prace nad *Atlasem i Słownikiem gwar polskich*. W roku 1956 powraca jednak do Lublina, gdzie podejmuje pracę w Katedrze Języka Polskiego UMCS, kierowanej wówczas przez profesora Leona Kaczmarka. Obok działalności dydaktycznej bierze także aktywny udział w eksploracji materiału gwarowego i toponomastycznego na terenie byłego województwa lubelskiego.

W roku 1960 Jubilat odbywa roczny staż naukowy w Uniwersytecie Tarasa Szewczenki w Kijowie. Korzystając z tamtejszych bogatych zbiorów bibliotecznych, prowadzi badania nad historią języka ukraińskiego. W dwa lata później uzyskuje w Uniwersytecie Warszawskim doktorat na podstawie rozprawy *Język dramatów zachodnioukraińskich XVII-pocz- XVIII wieku*, która została przygotowana pod kierunkiem profesora Leona Kaczmarka.

Doktor Michał Łesiów harmonijnie łączył pracę naukową z pracą dydaktyczną i organizacyjną. Po utworzeniu w 1963 roku sekcji filologii rosyjskiej zostaje przeniesiony służbowo do Zakładu Filologii Rosyjskiej jako jeden z jej organizatorów i jednocześnie wykładowca w zakresie językoznawstwa rosyjskiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje wysiłek włożony w tworzenie życia naukowego i dydaktycznego nowej specjalności, troska o dobór i rozwój kadry, o funkcjonowanie biblioteki zakładowej.

W roku 1969 doktor Michał Łesiów został powołany na stanowisko docenta etatowego. W rok później powierzono Mu funkcję kierownika Zakładu Filologii Rosyjskiej UMCS.

Zwiększone obowiązki dydaktyczne i organizacyjne nie osłabiły tempa pracy naukowej docenta Michała Łesiowa. Kontynuuje badania nad gwarami ukraińskimi Lubelszczyzny, a także podejmuje próby opisu gwar ukraińskich na terenie całej Polski. Prowadzi również badania onomastyczne. Po raz pierwszy z tą dzie-

dziną językoznawstwa zetknął się w końcu lat pięćdziesiątych, gdy na zlecenie Komisji do Spraw Nazewniczych przy Radzie Ministrów uczestniczył w dokumentacji nazw terenowych między Bugiem a Wisłą. Te doświadczenia toponomastyczne i pogłębione studia teoretyczne zaowocowały w postaci rozprawy habilitacyjnej *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, która stała się nie tylko podstawą uzyskania kolejnego stopnia naukowego w karierze akademickiej - habilitacji, ale ugruntowała pozycję naukową młodego sławisty, czego dowodem były liczne recenzje monografii publikowane w czasopismach krajowych i zagranicznych.

W roku 1973 Jubilat zostaje powołany na stanowisko dyrektora Instytutu Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej UMCS i jednocześnie kierownika nowo powstałego Zakładu Języka Rosyjskiego. Funkcję dyrektora IFRiS pełni do 1976 roku. W tym okresie na rusycystyce lubelskiej przeprowadzono 10 przewodów: 4 habilitacyjne i 6 doktorskich.

W roku 1973 docent Michał Lesiów przebywa w USA, gdzie prowadzi zajęcia z językoznawstwa słowiańskiego, zwłaszcza ukraińskiego, w Uniwersytecie Harvardzkim w Cambridge (Mass.) jako *visiting lecturer*. W podobnym charakterze przebywa także w Uniwersytecie Minnesockim w Minneapolis (USA) w 1986 roku.

Osiągnięcia naukowe i organizacyjne Jubilata coraz wyraźniej dostrzega środowisko uniwersyteckie, czego dowodem jest powierzenie Mu w 1981 roku funkcji dziekana Wydziału Humanistycznego UMCS. Trzyletnie sprawowanie tej funkcji w trudnym okresie stanu wojennego okazało się nie tylko pomyślnym sprawdzianem Jego kompetencji administracyjnych, ale także doskonałej znajomości problemów środowiska uniwersyteckiego.

W roku 1983 docent Michał Lesiów otrzymuje tytuł profesora nadany Mu przez ówczesną Radę Państwa. Powraca wówczas do idei powołania w UMCS filologii ukraińskiej, ale na urzeczywistnienie głównego marzenia organizacyjnego Profesora trzeba było czekać aż do 1991 roku. Wówczas to władze uczelni wyraziły zgodę na powołanie w UMCS ukrainistyki, a Profesorowi Michałowi Lesiowskiemu powierzono kierownictwo Zakładu Filologii Ukraińskiej. Nieco wcześniej (1989) otwarto sławistykę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Profesor prowadził tam od początku wykłady oraz seminaria magisterskie, w których uczestniczyli zarówno ukraińscy, jak też białoruscy i rusyjscy. Wkrótce powierzono Mu kierownictwo nowo utworzonej Katedry Języków Słowiańskich KUL.

Praca badawcza - niezależnie od doraźnych obciążeń organizacyjnych i dydaktycznych - zajmuje w życiu Jubilata zasadnicze miejsce. Zainteresowania naukowe Profesora skupiają się głównie wokół dialektologii, onomastyki, historii języka i folklorystyki.

Z dialektologią Profesor Michał Lesiów zetknął się jeszcze w czasie studiów, kiedy jako członek studenckiego koła naukowego, prowadzonego przez profesora

Tadeusza Brajerskiego, uczestniczył wielokrotnie w badaniach gwar Lubelszczyzny. Później brał udział jako eksplorator w pracach terenowych mających na celu zebranie materiału do *Małego atlasu gwar polskich*.

Pierwsze swoje publikacje z zakresu dialektologii zawdzięcza Jubilat profesorowi Karolowi Dejniewi, który umożliwił ich druk w Rozprawach Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Z nim też później wielokrotnie konsultował się w kwestiach pogranicza polsko-ukraińskiego.

Duży wpływ na rozwój zainteresowań dialektologicznych Jubilata miała bliska współpraca z profesorem Kazimierzem Nitschem w czasie stażu naukowego w Instytucie Językoznawstwa PAN w Krakowie. Pod kierunkiem tego wybitnego uczonego młody sławista doskonalił metodykę oraz metodologię badań dialektologicznych.

Intensyfikacja badań dialektologicznych następuje z chwilą podjęcia przez Jubilata pracy w Katedrze Języka Polskiego UMCS w Lublinie w 1956 roku. Tutaj pod naukowym kierunkiem profesora Pawła Smoczyńskiego przystąpiono do dokumentowania stanu języka mieszkańców Lubelszczyzny. W ciągu czterech lat zebrany został bogaty materiał polski i ukraiński do Atlasu *gwar Lubelszczyzny*. Duży wkład do badań związanych z Atlasem wniósł Jubilat, który przeprowadził prace eksploracyjne w około 40 wsiach, głównie ze wschodniej części regionu lubelskiego. Materiał ten w postaci map i kartoteki zdeponowany jest w Instytucie Filologii Polskiej UMCS. Stanowił podstawę licznych artykułów Profesora zamieszczanych między innymi w „Języku Polskim”, „Poradniku Językowym” i „Slavia Orientalis”.

W roku 1986 w Instytucie Słowianoznawstwa PAN w Warszawie i Instytucie Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej UMCS podjęto prace nad Atlasem *gwar wschodniosłowiańskich Pobuża*. Pracami zespołu lubelskiego kierował Profesor Michał Lesiów. Zespół zebrał bogaty materiał dialektologiczny z kilkudziesięciu wsi z terenu województwa białkopodlaskiego, chełmskiego, zamojskiego i lubelskiego. Materiał ten przechowywany jest w Instytucie Słowianoznawstwa PAN w Warszawie oraz w Instytucie Filologii Słowiańskiej UMCS w Lublinie.

Podsumowaniem dotychczasowych badań Profesora w zakresie dialektologii ukraińskiej jest niewątpliwie wydana w 1997 roku monografia *Gwary ukraińskie w Polsce*, w której autor dokonuje opisu 6 dialektów ukraińskich (łemkowski, bojkowski, nadszański, naddniestrzański, wołyńsko-chełmski i podlaski) występujących na terenie wschodniej Polski, od Popradu na południu aż po Narew na północy. Praca zawiera także omówienie stanu badań nad gwarami ukraińskimi * Polsce.

Drugi nurt działalności naukowej Jubilata to badania nad językiem folkloru. Profesor opracował między innymi około 10 zbiorów twórców ludowych z Lubelszczyzny i innych regionów kraju. Jest także autorem licznych rozpraw nauko-

wych poświęconych folklorowi polsko-ukraińskiego pogranicza językowego. Prace te mają dużą wartość teoretyczną i materiałową.

Istotne miejsce w badaniach Profesora zajmuje onomastyka. W latach 1956-1960 Jubilat uczestniczył w zbieraniu nazw obiektów fizjograficznych z terenu województwa lubelskiego. Zgromadzony materiał stał się podstawą licznych artykułów, a także monografii *Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*, która ukazała się drukiem w 1972 roku. Publikacje Profesora z zakresu onomastyki nie tylko wprowadzają w obieg naukowy nowy i cenny materiał, ale także podejmują ważne kwestie metodologiczne. Na uwagę zasługują też liczne publikacje Profesora poświęcone imionom i nazwiskom ukraińskim.

Dużo miejsca w badaniach Profesora Michała Łesiowa zajmuje również antropimia literacka. Opublikowane zostały liczne prace poświęcone osobowym nazwom własnym w twórczości kilkunastu pisarzy rosyjskich i ukraińskich. Jubilat badał także antropimie funkcjonujące w folklorze ukraińskim.

Od roku 1960 Profesor Michał Lesiów prowadzi badania nad historią języków wschodniosłowiańskich, zwłaszcza ukraińskiego. Podczas rocznego stażu w Uniwersytecie T. Szewczenki w Kijowie przeanalizował 10 utworów dramatycznych z terenu Galicji z XVII i pocz. XVIII wieku, napisanych średnioukraińskim językiem literackim. Wyniki analizy fonetyki i fleksji tych utworów zostały przedstawione w pracy doktorskiej i wielu artykułach drukowanych w kraju i za granicą.

Ważne miejsce w badaniach Profesora Michała Łesiowa zajmuje także zagadnienie wpływu języka staro-cerkiewno-słowiańskiego oraz języka polskiego na kształtowanie się ukraińskiego języka literackiego w XVIII wieku i w okresie wcześniejszym. Szerzej kwestie te omówione zostały w książce *Ukraina wczoraj i dziś*, wydanej w 1994 (1 wyd.).

Wiele artykułów dotyczy też problematyki współczesnego języka ukraińskiego.

Tu z kolei przeważają prace o charakterze popularnonaukowym, najczęściej z zakresu kultury języka. Naprzeciw potrzebom dydaktycznym wychodzi opublikowana w 1996 roku *Szkolna gramatyka języka ukraińskiego*.

Sporo miejsca w swoich badaniach Profesor Michał Lesiów poświęcił współczesnemu językowi rosyjskiemu. Wspomnieć tu należy przede wszystkim o pracach z zakresu morfologii i słowotwórstwa.

Głównym zagadnieniem, na którym Profesor zamierza skoncentrować się w przyszłości, jest problem wzajemnego stosunku i wpływów językowych polsko-wschodniosłowiańskich na różnych poziomach, głównie dialektów i nazw własnych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje działalność popularyzatorska Profesora Michała Łesiowa. Posiada On wyjątkową umiejętność pisanie o języku i językoznawstwie w sposób prosty i zrozumiały. Dzięki temu prace Profesora są czytane nie tylko w kręgach akademickich, ale szerzej, głównie przez tych, którzy chcą

zdobyć wiedzę o historii i dniu dzisiejszym Ukrainy. Profesor zyskał sobie uznanie wśród czytelników między innymi jako autor przystępnie i interesująco napisanych książek o Ukrainie - *Ukraina wczoraj i dziś* (1994) oraz *Rola kulturotwórcza Cerkwi Greckokatolickiej* (1999). Zbliżeniu obu narodów, polskiego i ukraińskiego, dobrze służą też liczne publikacje prasowe Jubilata, a także cykliczne audycje radiowe poświęcone problematyce ukraińskiej oraz Jego udział w programach telewizyjnych.

Pracę naukową Profesor Michał Lesiów ściśle łączy z działalnością dydaktyczną. Od roku 1969 do chwili obecnej wypromował ponad 550 magistrów, głównie rusycystów, ale też ukrainistów, białorutenistów i polonistów. Dziewięciu magistrantów Profesora zatrudnionych jest obecnie w Instytucie Filologii Słowiańskiej UMCS, czterech zaś w Katedrze Języków Słowiańskich KUL. Wielu z nich pracuje w Studium Języków Obcych UMCS i innych lubelskich uczelni. Należy podkreślić, iż Profesor zawsze starał się przekazać swoim magistrantom solidną i szeroką wiedzę slawistyczną. Zachęcał rusycystów, zwłaszcza przed powołaniem w UMCS ukrainistyki i białorutenistyki, do podejmowania badań z zakresu językoznawstwa ukraińskiego i białoruskiego. Problematyce tej poświęcone były liczne prace magisterskie, które powstały pod kierunkiem Profesora w UMCS i innych uczelniach.

Znaczną część wypromowanych przez Profesora magistrów stanowią absolwenci Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (obecnie Uniwersytet w Białymstoku) i WSP w Olsztynie (obecnie Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Są to uczelnie, w których Profesor prowadził przez dłuższy czas (Białystok, Olsztyn) lub nadal prowadzi (KUL) wykłady i seminaria magisterskie. Szczególnie blisko Jubilat związany jest z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, gdzie do chwili przejścia na emeryturę kierował Katedrą Języków Słowiańskich. Współpracuje także z Uniwersytetem Jagiellońskim i Ukraińskim Wolnym Uniwersytetem w Monachium.

Niezaprzeczalne są również osiągnięcia Profesora w zakresie kształcenia młodej kadry naukowej. Jest promotorem 13 prac doktorskich, w tym 8 z UMCS. Wielokrotnie recenzował prace doktorskie (38) i habilitacyjne (17).

Wyrazem uznania w świecie naukowym jest udział Jubilata w działalności wielu organizacji naukowych i społecznych. Przez kilka kadencji Profesor Michał Lesiów był członkiem Komitetu Słowianoznawstwa PAN, a od 2000 roku pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych przy Oddziale PAN w Lublinie. Jubilat jest ponadto członkiem Ukraińskiej Wolnej Akademii Nauk USA, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (przez pewien okres pełnił funkcję sekretarza i zastępcy przewodniczącego Komisji Filologicznej), Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Międzynarodowej Asocjacji Ukrainistów, Towarzystwa Naukowego

im. T. Szewczenki. Wchodzi w skład Rad Naukowych Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, Stowarzyszenia Twórców Ludowych, Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego. Pełnił także funkcję członka Rady Programowej Oddziału TVP w Lublinie. Profesor Michał Lesiów jest ponadto członkiem Forum Polsko-Ukraińskiego (ciało doradcze funkcjonujące przy Sejmie RP) oraz Kapituły Nagrody Pojednania Polsko-Ukraińskiego. Powołany został także w skład komisji do spraw reformy ortografii ukraińskiej, działającej przy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy. W ostatnim okresie Profesor Michał Lesiów aktywnie działa w zespole oceniającym filologię słowiańskie, funkcjonującym przy Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej.

Profesor jest także członkiem kolegiów redakcyjnych kwartalnika „Harvard Ukrainian Studies” (Cambridge USA), Rozpraw Słowistycznych (Lublin), „Biuletynu Stowarzyszenia Twórców Ludowych”, przekształconego następnie w „Twórczość Ludową”, oraz rocznika Lubelskie Materiały Neofilologiczne. Profesor przez dłuższy okres był również członkiem komitetu redakcyjnego „Slavia Orientalis” oraz Studiów z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. Obecnie wchodzi w skład Rady Programowej wydawanej w Lublinie Etnolingwistyki.

Jubilat brał udział w licznych konferencjach krajowych i zagranicznych, między innymi w USA, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii, Czechach, Węgrzech i Rosji. Najczęstsze są jednak wyjazdy na Ukrainę, zwłaszcza do Kijowa i Lwowa, gdzie wielokrotnie uczestniczył w konferencjach i sympozjach naukowych.

Za zasługi naukowe i dydaktyczne Profesor Michał Lesiów odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, medalem „Nauka w Służbie Ludu” oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Otrzymał ponadto kilka nagród Ministra Edukacji Narodowej i wiele rektorskich. Szczególnie dumny jest Profesor : przyznanego Mu w 1998 roku przez Ojca Świętego Jana Pawła II medalu „Pro Ecclesia et Pontifice”.

Owo uznanie potwierdza także zasłużony autorytet, jakim cieszy się Profesor w środowisku akademickim, zarówno wśród pracowników, jak i studentów. Dzięki wyjątkowej pracowitości, otwartości, lojalności i tolerancji zyskał uznanie i szacunek otoczenia, zdobył wielu oddanych Mu przyjaciół. Lubi z nimi przebywać, potrafi być duszą towarzystwa, znany jest bowiem z pogodnego usposobienia i dużego poczucia humoru. Zaletą Profesora jest także to, że potrafi uważnie słuchać innych, a w razie potrzeby służyć dobrą radą lub pomocą.

(...) jest, jak sam niejednokrotnie podkreśla, domatorem i nieliczne wolne chwile najchętniej spędza z rodziną: żoną Marią, córką Hanną (anglistka, radca prawny w Londynie), synem Romanem (chirurg dziecięcy, urolog w Olsztynie), wnukami Martą, Mirosławem, Katarzyną i Michałem.

3 maja 2003 roku najbliższa rodzina, przyjaciele, współpracownicy i studenci złożą Dostojnemu Jubilatowi serdeczne życzenia z okazji siedemdziesiątej piątej rocznicy urodzin.

Michał Sajewicz

75 –lecie urodzin Profesora Michała Łesiowa

Dorobek naukowo-dydaktyczny i działalność społeczna

Wyd. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze oddz. Lublin